

Рецензія
на дисертаційну роботу
Демедюка Богдана Тарасовича «Економічний механізм стимулювання
розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції»,
поданої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження

Актуальність дослідження економічного механізму стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції зумовлена поглибленням процесів інтеграції України до Європейського Союзу та необхідністю адаптації національної економічної політики до стандартів і вимог європейського ринку. МСП становлять основу економік країн ЄС, забезпечуючи понад 99% усіх підприємств та значну частку зайнятості, що підкреслює їхній стратегічний потенціал і для України. Українська модель підтримки МСП залишається фрагментованою та недостатньо орієнтованою на принципи «Think Small First», що є фундаментом європейської політики розвитку підприємництва.

В умовах війни, руйнування інфраструктури, логістичних розривів і зростання ризиковості бізнес-середовища МСП потребують оновлених і адаптивних механізмів стимулювання, які б поєднували економічні, інноваційні, цифрові та інституційні інструменти. Система стимулювання МСП повинна базуватися на поєднанні економічних важелів, інституційних реформ та цифрової трансформації, що робить необхідним наукове дослідження механізмів, здатних системно посилити стійкість і конкурентоспроможність малого та середнього бізнесу в умовах переходу до європейських стандартів. Таким чином, дослідження економічного механізму стимулювання розвитку МСП в умовах євроінтеграції є вкрай актуальним і має важливе наукове, практичне та стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку економіки України та подальшого успішного входження до єдиного європейського ринку.

Важливим є також формування ефективних механізмів інтеграції українських МСП у європейські ланцюги доданої вартості, що сприятиме їх технологічному оновленню та зростанню продуктивності. Особливої уваги потребує розвиток інституційної спроможності держави щодо впровадження політик, узгоджених із практиками ЄС, зокрема у сфері регуляторної політики та підтримки підприємництва. У цьому контексті наукове обґрунтування економічного механізму стимулювання розвитку МСП набуває ключового значення як інструмент формування ефективною та конкурентоспроможною моделі національної економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження здійснено в межах науково-дослідної теми Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка: «Механізм управління ефективністю та стійкістю функціонування соціально-економічних систем в умовах трансформації економіки України» (державний реєстраційний номер 0122U001528), у межах якої було сформовано інструментарій для виявлення причинно-наслідкових зв'язків між експортно-імпортною діяльністю малого та середнього підприємництва та економічним розвитком країн Європейського Союзу й України.

Наукові положення, розроблені особисто здобувачем, та їх новизна

Основними науковими результатами дисертаційного дослідження можна вважати:

1. розроблену концептуальну модель економічного механізму стимулювання розвитку МСП з урахуванням євроінтеграційних, цифрових та інституційних чинників. У моделі інтегровано шість функціональних блоків (фінансово-кредитний, податковий, експортно-цифровий, інноваційно-інвестиційний, регуляторний, інформаційно-консультаційний), що дозволило сформулювати комплексний механізм підтримки МСП, адаптований до вимог ЄС. Запропоновано аналітичний модуль для кількісного оцінювання результативності МСП, який забезпечує виявлення причинно-наслідкових залежностей між цифровізацією, зовнішньоекономічною активністю та макроекономічним розвитком (стор. 17–18, 44–62);
2. метод оцінювання ефективності функціонування малих та середніх підприємств у країнах ЄС та Україні на основі побудованої системи DEA-моделей для. Створено окремі CRS- та VRS-моделі для малих і середніх підприємств, що дозволило визначити відмінності в ефективності між країнами, а також підтвердити нижчий рівень ефективності МСП в Україні порівняно з країнами ЄС. Доведено, що цифрова трансформація великих компаній демонструє вищу економічну віддачу, водночас для МСП ефективність значною мірою залежить від ресурсної забезпеченості, доступу до інвестицій та рівня цифрової інтенсивності (стор. 106–121);
3. удосконалено підхід до ідентифікації довгострокових та короткострокових причинно-наслідкових зв'язків між зовнішньоекономічною діяльністю малих і середніх підприємств та економічним розвитком шляхом застосування векторної моделі корекції помилки (VECM). На відміну від традиційних підходів, запропонована

модель дозволила емпірично підтвердити коінтеграційні зв'язки між експортом, імпортом МСП та макроекономічними індикаторами (ВВП на душу населення, додана вартість), а також виявити короткострокову чутливість економічного зростання до змін у зовнішньоторговельній активності МСП, що створює підґрунтя для формування адаптивної та проактивної політики підтримки цього сектору (стор. 125–149);

4. запропоновано методичний підхід до визначення детермінант технічної ефективності малих та середніх підприємств шляхом застосування двокомпонентних дробових регресійних моделей (Two-Part FRM), що дало змогу розмежувати фактори, які впливають на ймовірність досягнення повної ефективності, та чинники, що визначають рівень часткової ефективності. На відміну від існуючих підходів, запропонована методика дозволила кількісно ідентифікувати вплив цифровізації (зокрема участі у e-commerce), енергетичної продуктивності, експортного потенціалу та інноваційної активності, причому маржинальні ефекти виявили відмінності у структурі детермінант для малих і середніх підприємств (стор. 161–190);
5. розроблено дворівневу систему стратегій державної політики підтримки малих і середніх підприємств, інтегровану з результатами економіко-математичного моделювання (VECM, DEA, FRM), що на відміну від існуючих підходів поєднує макроекономічні, мікроефективнісні та цифрові чинники розвитку МСП у єдину структуровану модель. Система включає довгостроковий інституційний рівень, сформований на основі стійких причинно-наслідкових зв'язків між діяльністю МСП та макроекономічними показниками, а також короткостроковий адаптивний рівень реагування на ризики, що дозволяє диференціювати стратегічні заходи за групами країн і підприємств та забезпечує підвищення результативності механізмів державної підтримки (стор. 149–161).

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, наведені у дисертації, мають теоретичну та практичну цінність. Отримані здобувачем результати є вагомим внеском до існуючих підходів та математичного інструментарію дослідження ефективності та розвитку малих і середніх підприємств, зокрема щодо оцінювання їх технічної результативності, виявлення причинно-наслідкових зв'язків та формування стратегій державної підтримки у контексті цифрової трансформації та євроінтеграційних процесів.

У дисертаційному дослідженні розроблено теоретико-методичне забезпечення та відповідний інструментарій побудови економічного механізму стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції.

Варто виокремити наступні результати роботи, які становлять теоретичну цінність:

1. Удосконалено теоретичні засади формування економічного механізму стимулювання МСП, який інтегрує коротко- та довгострокові стратегії розвитку, цифровізацію та інституційні чинники в єдину концептуальну модель.
2. Поглиблено теоретичне обґрунтування ролі цифрової трансформації у розвитку МСП, що визначає цифрову інтенсивність як ключовий детермінант їхньої результативності на макрорівні.
3. Розвинуто теоретичні підходи до оцінювання технічної ефективності підприємств шляхом обґрунтування можливості інтеграції DEA та двокомпонентних дробових регресійних моделей (FRM) для аналізу гетерогенних економік.
4. Удосконалено теоретичний підхід до аналізу причинно-наслідкових зв'язків між діяльністю МСП та економічним розвитком, який базується на виявленні довгострокової та короткострокової динаміки на основі VECM.
5. Дістала подальшого розвитку концепція стратегічного державного регулювання МСП, яка поєднує інституційні, інноваційні та цифрові елементи у дворівневу структуру стратегій підтримки.
6. Удосконалено теоретико-методологічний підхід до дослідження зовнішньоекономічної активності МСП, який враховує асиметрію впливу експорту та імпорту на макроекономічні показники та структурну трансформацію економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблені моделі, методичні підходи та аналітичні інструменти можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування та підприємницькими структурами для підвищення ефективності підтримки та розвитку МСП. Отримані результати забезпечують можливість формувати обґрунтовані управлінські рішення, спрямовані на посилення конкурентоспроможності, цифрової трансформації та зовнішньоекономічної активності МСП у різних секторах економіки.

Теоретичні висновки, науково-практичні рекомендації та інші прикладні результати наукових досліджень, викладені в дисертаційній роботі, знайшли практичне застосування у навчальному процесі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, в діяльності місцевих органів влади при розробленні програм підтримки підприємництва, удосконаленні інструментів цифрової трансформації та формуванні заходів сприяння зовнішньоекономічній активності МСП, в діяльності МСП при впровадженні інструментів підвищення технічної ефективності, оптимізації процесів цифрової трансформації, удосконаленні експортно-імпортних стратегій та

формуванні внутрішніх механізмів управління результативністю, що підтверджується відповідними актами та довідками про впровадження та використання отриманих у роботі результатів.

Ступінь обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

Теоретичні положення, методичні підходи, висновки та рекомендації, подані в дисертації Демедюка Б.Т., відзначаються належним ступенем обґрунтованості та достовірності. Їх переконливість забезпечується ґрунтовною методологічною базою дослідження, що спирається на загальнонаукові методи — перехід від абстрактного до конкретного, історичний, логічний, аксіоматичний, системно-структурний та математичний, — за допомогою яких сформовано теоретико-методологічні засади оцінювання енергоефективності національної економіки та розроблено методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму її підвищення.

У процесі дослідження автором опрацьовано фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також напрацювання наукових шкіл у галузі розвитку малого й середнього підприємництва, цифрової трансформації та оцінювання ефективності підприємств. Теоретичну та нормативну основу роботи сформували законодавчі й регуляторні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства економіки України та Європейської Комісії, що стосуються підприємницької діяльності та політики підтримки МСП. Інформаційну базу дослідження становлять статистичні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, Європейського статистичного агентства (Eurostat), Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), Світового банку, а також матеріали профільних аналітичних центрів, наукових періодичних видань і відкритих інформаційних ресурсів мережі Інтернет.

Повнота опублікування результатів дисертації, кількість наукових публікацій та конкретний особистий внесок здобувача

За темою дисертації автором опубліковано самостійно та у співавторстві 22 друковану наукову працю, серед яких 2 у виданнях, що входять до наукометричної бази даних Scopus, 14 статей у наукових фахових виданнях, 6 матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 12,05 друк. арк., з яких особисто автору належить 7,4 друк. арк.

Публікації здобувача відповідають встановленим вимогам, в них у повній мірі розкрито основні положення дисертаційного дослідження, які виносяться на захист, висвітлено суть наукової новизни проведеного дослідження.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Демедюка Богдана Тарасовича за змістовим наповненням, логікою побудови та оформленням відповідає чинним вимогам МОН України до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. У ній представлено всі передбачені структурні компоненти — вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки, а виклад здійснено українською мовою з дотриманням норм наукового стилю.

Структура дисертаційної роботи відповідає логіці досягнення поставленої мети й вирішення визначених завдань дослідження. Послідовність викладу матеріалу забезпечує поетапне розкриття проблематики — від теоретичного осмислення до емпіричного аналізу та практичних узагальнень, що сприяє формуванню цілісного наукового результату. Усі розділи та підрозділи взаємопов'язані між собою і логічно доповнюють один одного. Робота характеризується належним рівнем наукової аргументованості та достатньою глибиною теоретичного і емпіричного обґрунтування. Отримані результати доведені до рівня прикладних рекомендацій, що свідчить про практичну спрямованість і завершеність дослідження. Висновки базуються на проведеному аналізі та повною мірою відображають зміст виконаної роботи. Загалом дисертація відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Відсутність (наявність) порушень принципів академічної доброчесності

Усі наукові положення, розробки, висновки та рекомендації, представлені в дисертації та винесені на захист, отримані особисто здобувачем. За результатами перевірки дисертаційної роботи Демедюка Б.Т. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень, навмисних спотворень не виявлено.

Дискусійні положення, зауваження та недоліки

Високо оцінюючи результати дослідження і відзначаючи достатній рівень обґрунтованості теоретичних, методологічних та прикладних положень дисертаційної роботи, її цілісність та логічність викладу матеріалів, доцільно звернути увагу на низку зауважень, деякі дискусійні положення дисертаційної роботи та певні недоліки в ній, а саме:

1. У підпункті 3.3 детально подано результати моделювання детермінант технічної ефективності МСП із використанням двокомпонентних дробових регресійних моделей (Two-Part FRM), проте інтерпретація економічного змісту отриманих маржинальних ефектів є дещо

фрагментарною. Бажано розширити пояснення того, що означають ці ефекти для формування державної політики МСП.

2. Незважаючи на те, що запропонована дворівнева система стратегій підтримки МСП (табл. 3.9, 3.10) виглядає методично виваженою, логічно структурованою та такою, що враховує як довгострокові, так і короткострокові аспекти розвитку підприємництва, її прикладний потенціал розкрито не повною мірою. Зокрема, практична імплементація запропонованих стратегій могла б бути суттєво посилена через наведення конкретних прикладів їх застосування на рівні окремих галузей або регіонів, що дозволило б продемонструвати адаптивність інструментів до різних умов господарювання.
3. У дисертації здійснено всебічний і методично обґрунтований аналіз технічної ефективності МСП із використанням сучасного інструментарію, зокрема моделей DEA, FRM і VECM, що дозволило отримати комплексне уявлення про фактори впливу та причинно-наслідкові взаємозв'язки у досліджуваній сфері. Водночас проведене оцінювання має переважно статичний характер, зосереджуючись на порівнянні рівнів ефективності та їх детермінант у певні моменти часу. У цьому контексті доцільним було б розширення методичного апарату за рахунок застосування індексу Мальмквіста, який дає змогу оцінити динаміку змін продуктивності. Інтеграція індексу Мальмквіста з уже отриманими оцінками DEA та економетричними моделями могла б забезпечити більш глибоку інтерпретацію результатів, зокрема в частині узгодження коротко- та довгострокових тенденцій.
4. Додаткової аргументації потребує висновок автора на стор. 183, що вплив участі МСП у електронній комерції на їх технічну ефективність є неоднозначним і може бути як позитивним, так і негативним залежно від типу підприємства — малого чи середнього.
5. У дисертації значну увагу приділено аналізу впливу цифровізації на ефективність МСП, однак у DEA-моделі не враховано такі важливі цифрові індикатори, як використання ERP-систем, CRM-рішень та хмарних технологій. Включення цих показників могло б надати змогу більш комплексно відобразити рівень технологічної зрілості МСП та потенційно уточнити оцінку технічної ефективності.

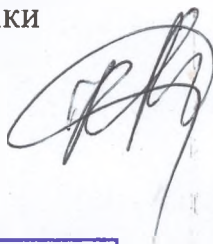
Слід відзначити, що вказані зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи Демедюка Б.Т., виконану на належному теоретико-методологічному і методичному рівні, а значна їх частка може сприйматися радше як рекомендації щодо подальших наукових пошуків.

Загальний висновок

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що дисертація Демедюка Богдана Тарасовича на тему «Економічний механізм стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44., є самостійно виконаною завершеною працею, містить нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують науково-практичну задачу розробки науково-методичних положень і практичних рекомендацій щодо стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу. У зв'язку з цим, вважаю, що Демедюк Богдан Тарасович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»).

Рецензент:

кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри математики та економіки
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Любов КВАСНИЙ

